

6.3 Lietuva – demokratijos šalių šeimoje

Konstitucija – pagrindinis valstybės įstatymas, nustatantis valstybės santvarką, jos valdžios institucijas, jų tarpusavio santykius, kompetencijų pasiskirstymą, taip pat valstybės piliečių teises ir pareigas.

Europos Sąjunga – dvidešimt septynių valstybių (2022 m.) ekonominė ir politinė bendrija. Jos pirmąkart yra 1957 m. Romos sutartimi šešių Europos valstybių sukurta Europos ekonominė bendrija (EEB). Bendras ES šalių gyventojų skaičius – apie 500 mln.

Referendumas (lot. *referendum* – tai, kas turi būti pranešta) – valstybės piliečių nuomonės atsiklausymo forma ypač svarbiais valstybinio ir politinio gyvenimo klausimais: visuotinis balsavimas dėl konstitucijos priėmimo ar dalinio jos keitimo, įstatymo priėmimo dėl valstybės politinio valdymo formos, politikos ir kitais klausimais.

1. Perskaitykite tekstą ir atsakykite į klausimus.

1992 m. spalio 25 d. referendume priėmus Lietuvos Respublikos Konstituciją įtvirtinta demokratinė santvarka, valdžios institucijos, valdžių padalijimo principas. Pagal Konstituciją Lietuva yra respublika. Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė ir teismai. Jų valdžios galias riboja Konstitucija. Visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. Mūsų šalyje įstatymus leidžia visų piliečių (nuo 18 metų) renkamas Seimas. Seimą sudaro tiesiogiai ir slaptu balsavimu ketveriems metams išrinktas 141 Seimo narys. Įtvirtinus demokratinę santvarką nuo 1992 m. valdžia keitėsi lyg sūpuoklės. Paviršutiniškai žvelgiant galima teigti, kad visuomenės Lietuvai atgavus nepriklausomybę tarsi skilo į „dvi Lietuvos“. Susidaro įspūdis, jog vienoje Lietuvoje viską uzurpavo „dešinieji“, susispietę apie profesorių V. Landsbergį ir jo 1993 m. gegužės 1 d. įkurtą Tėvynės sąjungą-Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) konservatoriai, politiniai kaliniai ir tremtiniai, tautininkai) partiją, kaip Sąjūdžio politinės veiklos tęsėją, o kitoje „kairieji“ – apie A. Brazauską ir buvusius ekskomunistus – Lietuvos demokratinę darbo partiją (LDDP). Nuo 2001 m. kairiesiems susijungus su Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP) pasisavintas ne tik pastarosios pavadinimas, bet ir istorija. Istorikas Vasilijus Safronovas konstatuoja, kad pagrindiniai vaidmenys priklauso šioms dviem aktorių grupėms, kurios, tarpusavyje pasikeisdamos, valdo šalį vienos pačios arba priimdamos į koaliciją ne tokius reikšmingus aktorius. Dešinieji susibūrę iš Aukščiausios Tarybos 1990–1992 m. daugumos kartu su mažesnėmis partnerėmis Lietuvos politiniame gyvenime dominavo 1996–2000 m., 2008–2012 ir nuo 2020 m. Tuo tarpu kairieji kartu su mažesnėmis centro kairės partijomis Lietuvos vidaus politikoje dominavo 1992–1996 m., 2001–2008 m. ir 2016–2020 m.

Pagal Aivą Ragauską, Mindaugą Tamošaitį
„Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo (1990–1992) narių biografinis žodynas“

Klausimai ir užduotys.

1. Nurodykite svarbiausias Lietuvos Respublikos valdžios institucijas ir jų funkcijas.
2. Išnagrinėkite Lietuvos Respublikos Seimų sudėtis ir padarykite išvadas.
3. Susiburkite į grupes ir padiskutuokite, kodėl taip svarbu demokratinė santvarka. Pateikite kuo daugiau argumentų.

6.3 Lietuva – demokratijos šalių šeimoje

2007 m. įrengta Seimo posėdžių sale

2. Išnagrinėkite lentelę „Rinkimai į Lietuvos Respublikos Seimą 1992–2020 m.“ ir atsakykite į klausimus.

Metai	Valdančioji dauguma
1992 m.	Lietuvos demokratinė darbo partija
1996 m.	Tėvynės Sąjunga-Krikščionys demokratai
2000 m.	Naujoji sąjunga ir Liberalų sąjunga, nuo 2001 m. – Naujoji sąjunga ir Lietuvos socialdemokratų partija
2004 m.	Lietuvos socialdemokratų partija ir Darbo partija
2008 m.	Tėvynės sąjunga-Krikščionys demokratai, Liberalų sąjūdis, Liberalų ir centro sąjunga
2012 m.	LSDP, Darbo partija, partija „Tvarka ir teisingumas“ ir Lietuvos lenkų rinkimų akcija
2016 m.	Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga ir Lietuvos socialdemokratų partija
2020 m.	Tėvynės sąjunga-Krikščionys demokratai, Liberalų sąjūdis ir Laisvės partija

6.3 Lietuva – demokratijos šalių šeimoje

Dešinieji – konservatyvių ir iš dalies liberalių pažiūrų politikai ir politinės partijos.

Kairieji – socialistinių, socialdemokratinė pažiūrų politikai ir politinės partijos.

Opozicija (lot. *oppositio* – prieštaravimas, priešprieša) – partija ar grupė, nesutinkanti su daugumos arba valdančiosios partijos ar grupės nuomone.

Klausimai ir užduotys.

1. Remdamiesi lentele nurodykite, kada Lietuvos parlamente dominavo kairieji, o kada dešinieji.
2. Pasvarstykite, kodėl Lietuvos parlamento sudėtis keitėsi tarsi sūpuoklės. Pateikite kuo daugiau argumentų.
3. Ar galima tvirtinti, kad gyvename brandžioje demokratijoje?

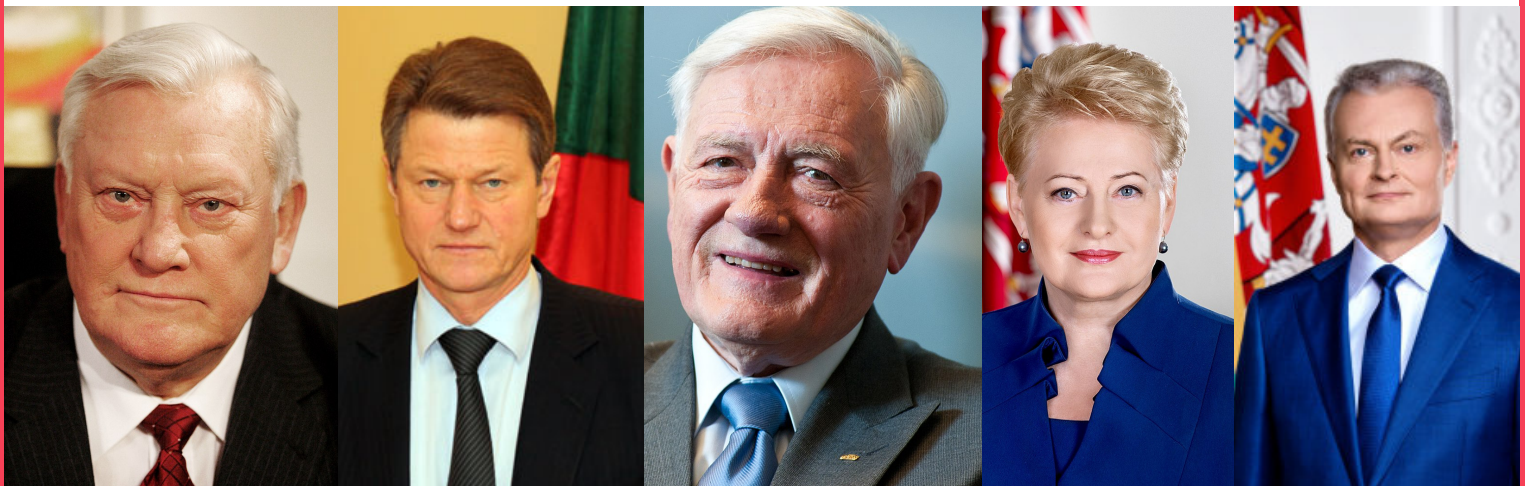
3. Perskaitykite tekstą ir atsakykite į klausimus.

Įteisinus valstybės vadovo – Prezidento instituciją, 1993 m. vyko pirmieji Prezidento rinkimai. Surinkęs daugiau nei milijoną rinkėjų balsų juos laimėjo Algirdas Brazauskas, lemiamoje kovoje įveikęs Stasį Lozoraitį. 1998 m. rinkimus laimėjo Valdas Adamkus. 2003 m. išrinktas Rolandas Paksas, 2004 m. už Konstitucijos pažeidimus ir priesaikos sulaužymą, pašalintas iš pareigų. Kol buvo išrinktas naujas Prezidentas, laikinai Prezidento pareigas ėjo Seimo Pirmininkas Artūras Paulauskas. 2004 m. Valdą Adamkų antrą kartą išrinko Respublikos Prezidentu. 2009–2019 m. dvi kadencijas iš eilės prezidente buvo Dalia Grybauskaitė. Nuo 2019 m. Lietuvos Respublikos Prezidentas – Gitanas Nausėda. Vyriausybė arba ministrų kabinetas, atlieka vykdomosios valdžios funkcijas. Vyriausybė vykdo įstatymus ir Seimo nutarimus bei Prezidento dekretus, valdo valstybės turtą, tvarko krašto reikalus ir kartu su Prezidentu vykdo šalies užsienio politiką. Vyriausybė taip pat turi įstatymų leidybos iniciatyvos teisę, sudaro valstybės biudžetą ir teikia jį tvirtinti Seimui.

Pagal www.vrk.lt

Klausimai ir užduotys.

1. Nurodykite svarbiausias Prezidento ir vyriausybės funkcijas.
2. Eilės tvarka išvardykite Lietuvos Prezidentus.
3. Klasėje surenkite diskusiją ir pasvarstykite, ar 2004 m. Lietuva išlaikė demokratijos egzaminą, nušalinusi Rolandą Paksą.
4. Įvardykite savo mėgstamiausią prezidentą (-ę). Atsakymą argumentuokite.

6.3 Lietuva – demokratijos šalių šeimoje

4. Užpildykite Lietuvos vadovų ir prezidentų lentelę. Chronologiškai sudėliokite asmenybes: *Valdas Adamkus, Algirdas Mykolas Brazauskas, Dalia Grybauskaitė, Vytautas Landsbergis, Gitanas Nausėda, Artūras Paulauskas, Rolandas Paksas.*

Kadencija	Vardas, pavardė
1990–1992 m.	
1993–1998 m.	
1998–2003 m.	
2003–2004 m.	
2004 m.	
2004–2009 m.	
2009–2014 m.	
2014–2019 m.	
Nuo 2019 m.	

6.3 Lietuva – demokratijos šalių šeimoje

5. Išnagrinėkite rašytinį šaltinį „Prezidento funkcijos“ ir atsakykite į klausimus.

Prezidentas didžiausius įgaliojimus turi užsienio politikos srityje.

Sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką.

Pasirašo tarptautines sutartis ir teikia jas ratifikuoti Seimui.

Vyriausybės teikimu, skiria ir atšaukia Lietuvos diplomatinis atstovus užsienio valstybėse ir prie tarptautinių organizacijų.

Priima užsienio valstybių diplomatinių atstovų įgaliojimus ir atšaukiamuosius raštus, teikia aukščiausius diplomatinis rangus ir specialius vardus.

Prezidentas svarbias funkcijas atlieka valstybės vidaus politikoje.

Prezidentas yra Vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas.

Jis vadovauja Valstybės gynybos tarybai. Suteikia aukščiausius karinius laipsnius.

Seimo pritarimu, skiria ir atleidžia kariuomenės vadą ir saugumo tarnybos vadovą.

Turi įstatymų leidybos Seime iniciatyvos teisę, taip pat teisę vetuoti Seimo priimtus įstatymus.

Seimo pritarimu, skiria ir atleidžia Ministrą Pirmininką. Paveda jam sudaryti Vyriausybę ir tvirtina jos sudėtį.

Gali kreiptis į Konstitucinį Teismą.

Konstitucijoje numatytais atvejais gali paleisti Seimą.

Prezidentas yra svarbus veiksmingos teismų valdžios garantas.

Teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras ir Aukščiausiojo Teismo pirmininko kandidatūrą.

Skiria Apeliacinio teismo teisėjus bei Apeliacinio teismo pirmininką.

Skiria apygardų ir apylinkių teismų teisėjus bei pirmininkus.

Teikia Seimui trijų Konstitucinio Teismo teisėjų kandidatūras ir Konstitucinio Teismo pirmininko kandidatūrą.

Prezidentas turi teisę suteikti pilietybę, teikti malonę nuteistiesiems, skirti valstybinius apdovanojimus.

Pagal www.lrp.lt

Klausimai ir užduotys.

1. Išnagrinėkite šaltinį ir nurodykite svarbiausias Lietuvos Respublikos Prezidento teises ir pareigas.
2. Klasėje surenkite diskusiją ir pasvarstykite, ar Lietuva yra parlamentinė, ar prezidentinė valstybė. Pateikite kuo daugiau argumentų.
3. Internetu pasidomėkite, kuriose pasaulio valstybėse prezidentas turi daugiau, o kuriose mažiau galių nei Lietuvoje.